

سرشناسه: جلیلی نرگسی، رضا، ۱۳۶۰-

عنوان قراردادی: نهج البلاغه، فارسی- عربی، شرح

Nahjol-Balaghah, Persian- Arabic, Commantaries

عنوان و نام پدیدآور: در نجف نهج البلاغه: حکمت‌های نهج البلاغه / رضا جلیلی نرگسی؛ ویراستار علیرضا اشتري.

مشخصات نشر: قم: نشر نورالزهرا، ۱۳۹۹ -

مشخصات ظاهری: ج: ۲۱؛ ۵/۱۴۰۵ س.م.

شابک: ۳۰۰۰۰۰ ریال؛ ۵-۱۹-۷۸۴۲-۶۰۰-۹۷۸-ج.۱

وضعیت فهرست نویسی: فیا

یادداشت: کتاب حاضر شرحی بر بخش‌هایی از کتاب «نهج البلاغه» اثر امام علی علیه السلام است.

یادداشت: کتابنامه.

عنوان دیگر: حکمت‌های نهج البلاغه.

موضوع: علی بن ابی‌طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- نقد و تفسیر

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Criticism and interpretation

موضوع: علی بن ابی‌طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- تعالیم

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Teachings

موضوع: علی بن ابی‌طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. -- احادیث

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Hadiths

موضوع: علی بن ابی‌طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه -- اخلاق

موضوع: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah -- Ethics

شناسه افزوده: علی بن ابی‌طالب علیه السلام، امام اول، ۲۳ قبل از هجرت - ۴۰ ق. نهج البلاغه، برگزیده

شناسه افزوده: Ali ibn Abi-talib, Imam I. Nahjol - Balaghah. Selections

رده بندی کنگره: B۲۴۸/۴۲۳

رده بندی دیویی: ۲۹۷/۹۵۱۵

شماره کتابشناسی ملی: ۷۳۶۸۰۷۸

دُرّ نجف (جلد یک)

حکمت‌های نهج البلاغه

مؤلف: رضا جلیلی نرگسی

ناشر: نورالزهرا علیه السلام

ویراستار: علیرضا اشتري

طراح جلد: حسین ونکی فراهانی

چاپ: گل‌وردی | نوبت چاپ: اول / ۱۳۹۹

شمارگان: ۲۰۰۰ جلد | قیمت: ۳۰۰۰۰ تومان

شابک: ۵-۱۹-۷۸۴۲-۶۰۰-۹۷۸

www.noorozahra.ir

۳۹ عرفیہ

حکمت‌های نہج البلاغہ
جلد یک

رضا جلیلی زنگی

قَالَ النَّبِيُّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ:
 مَنْ حَفِظَ مِنْ أُمَّتِي أَرْبَعِينَ حَدِيثًا مِمَّا يَحْتَاجُونَ إِلَيْهِ مِنْ أَمْرِ
 دِينِهِمْ بَعَثَهُ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ يَوْمَ الْقِيَامَةِ فَقِيهًا

رسول خدا ﷺ فرمود:
 هر کس از امت من، چهل حدیث را که مورد نیاز
 مردم باشد به خاطر بسپارد، خداوند عز و جل او را در
 روز قیامت فقیه و دانشمند محشور می فرماید.

فهرست

۱۱	سخن نگارنده
۱۵	مقدمه
۱۶	چگونگی تدوین کتاب شریف نهج البلاغه
۱۷	نهج البلاغه برای همه جای زندگی
۱۸	نهج البلاغه قابل فهم برای همه ی اقشار
۱۸	ویژگی های کلمات قصار نهج البلاغه
۲۳	شرح حکمت ۱
۲۶	شرح حکمت ۲
۲۷	فرق بین حرص و طمع
۲۷	ارتباط طمع با ذلت انسان
۲۹	سنت الهی؛ تعیین کننده ی امور
۳۰	طمع کار ذلیل می شود
۳۲	شرح حکمت ۳
۳۳	ترویج کننده ی دین نیاز به این چند خصلت دارد
۳۳	اولین خصلت
۳۴	انسان بخیل نسبت به دیگران بی مسئولیت است
۳۵	پرهیز از مشورت با آدم بخیل و ترسو
۳۵	جامع بین بخل و ترس، سوء ظن به خداست
۳۶	سومین خصلت...
۳۷	چهارمین خصلت...
۳۸	پنجمین خصلت...
۳۹	ششمین خصلت...
۴۱	هفتمین خصلت...
۴۱	چرا انسان زاهد ثروتمند است؟
۴۲	خصلت پایانی...

شرح حکمت ۴

- ۴۳ نکته‌ی بلاغی حکمت
۴۳ منظور از رضایت چیست؟
۴۳ رضایت الهی؛ ملاک ارزش کارها
۴۴ چند نکته نسبت به فقره‌ی دوم حکمت
۴۸ فقره‌ی سوم حکمت
۴۹ ادب یعنی خود شخص بفهمد
۵۰ ضرورت بازنگری در برخی از مبانی فکری
۵۰ فقره‌ی چهارم حکمت

شرح حکمت ۵

- ۵۱ عاقل در روایات به کسی می‌گویند که...
۵۱ منظور از سز
۵۲ چند عامل زیاده‌شدن مودت
۵۴

شرح حکمت ۶

- ۵۵ صدقه همانند دارو
۵۵ آثار صدقه در روایات
۵۷

شرح حکمت ۷

- ۵۹ بیان حکمت در مقام تذکر به انسان
۵۹

شرح حکمت ۸

- ۶۱ چرایی تشبیه دنیا به عاریه
۶۱

شرح حکمت ۹

- ۶۵ مخالطه یعنی چه؟
۶۵

شرح حکمت ۱۰

- ۶۷ بررسی چند نکته از حکمت
۶۷ نکته‌ی دوم؛ استفاده از مفهوم اولویت در حکمت
۷۱

شرح حکمت ۱۱

- ۷۲ عواملی که سبب می‌شود دوست را از دست بدهیم
۷۶

شرح حکمت ۱۲

- ۷۹ چرایی تشبیه نعمت به حیوان
۸۰

۸۲	شرح حکمت ۱۳
۸۲	ضرورت کمک به نزدیکان
۸۲	سنت الهی بر این است که...
۸۴	شرح حکمت ۱۴
۸۴	شان بیان این حکمت
۸۶	شرح حکمت ۱۵
۸۶	شان بیان این حکمت
۸۹	آرامش نتیجه‌ی تسلیم در برابر قضا و قدر الهی
۹۰	شرح حکمت ۱۶
۹۳	شرح حکمت ۱۷
۹۳	شان بیان این حکمت
۹۵	یک راه دفاع از حق
۹۵	عاقبت همراهی نکردن جریان حق
۹۶	شرح حکمت ۱۸
۹۷	منظور از آرزو
۹۸	دستور دین؛ برنامه‌ریزی است و نه آرزو
۹۹	شرح حکمت ۱۹
۹۹	معنی اقیلوا...
۱۰۰	دو عامل اصلی مرورت
۱۰۳	شرح حکمت ۲۰
۱۰۴	عوامل ازبین بردن هیبت
۱۰۸	حماقت یعنی چه؟
۱۱۰	موارد فرصت‌ساز
۱۱۲	شرح حکمت ۲۱
۱۱۲	شان بیان این حکمت
۱۱۳	تلاش مستمر حضرت برای گرفتن حق
۱۱۴	شرح حکمت ۲۲

- ۱۱۶ شرح حکمت ۲۳
- ۱۱۷ چرا به گناه ذنب می‌گویند؟
- ۱۱۷ فضیلت کمک به برادران دینی
- ۱۱۹ کمک به گرفتار: از مصادیق آیهی هل ادلکم
- ۱۲۱ شرح حکمت ۲۴
- ۱۲۱ عذاب استدراجی
- ۱۲۲ موارد دوری از عذاب استدراجی
- ۱۲۲ انواع عافیت
- ۱۲۳ شرح حکمت ۲۵
- ۱۲۴ قیافه‌شناسی در علم روانشناسی
- ۱۲۵ نظر اسلام در مورد شخصیت‌شناسی‌ها
- ۱۲۸ شرح حکمت ۲۶
- ۱۲۸ معنی مستدرک
- ۱۲۹ منظور این حکمت چیست؟
- ۱۳۰ شرح حکمت ۲۷
- ۱۳۰ معنی حقیقی زهد چیست؟
- ۱۳۱ این که اصلاً زهد چیست، علامت انسان‌های زاهد
- ۱۳۵ شرح حکمت ۲۸
- ۱۳۷ شرح حکمت ۲۹
- ۱۳۷ ستارالعیوبی خداوند حد دارد
- ۱۳۹ ستارالعیوبی خداوند به معنی تشویق بندگان به گناه نیست
- ۱۳۹ شرح حکمت ۳۰
- ۱۴۰ فرق بین اسلام و ایمان
- ۱۴۰ حقیقت ایمان
- ۱۴۲ دو نوع ایمان؛ عاریه‌ای یا استوار و مستحکم
- ۱۴۳ نشانه‌های ایمان مستحکم
- ۱۴۵ ادامه‌ی شرح حکمت ۳۰
- ۱۴۶ چهار رکن صبر
- ۱۴۹ یقین؛ از ارکان ایمان مستقر
- ۱۴۹ یقین نیز مانند صبر بر چهار شعبه استوار است

۱۵۱	چهار رکن یقین
۱۵۴	شرح حکمت ۳۱
۱۵۴	منظور از کفر چیست؟
۱۶۰	ادامه‌ی شرح حکمت ۳۱
۱۶۰	شک در اعتقادات در چهار خصوصیت رفتاری تأثیر می‌گذارد.
۱۶۱	چهار رکن شک
۱۶۵	شرح حکمت ۳۲
۱۶۸	شرح حکمت ۳۳
۱۶۸	سختی جمع بین این صفات
۱۷۰	شرح حکمت ۳۴
۱۷۲	شرح حکمت ۳۵
۱۷۴	شرح حکمت ۳۶
۱۷۵	آروزی طولانی فساد در عمل می‌آورد
۱۷۶	آروزی طولانی؛ اختلال در عقل
۱۷۸	آثار مخرب دیگر آروزی طولانی
۱۷۹	شرح حکمت ۳۷
۱۸۰	شان بیان این حکمت
۱۸۱	سیره‌ی علوی، مخالفت با تشریفات
۱۸۲	شرح حکمت ۳۸
۱۸۵	ادامه‌ی شرح حکمت ۳۸ (جلسه‌ی دوم)
۱۸۵	عقل را باید از علانمش شناخت
۱۸۶	دومین عامل زوال عقل
۱۸۶	تربیت عقلانیت کودک...
۱۸۷	پرحرفی؛ علامت دیگر خرابی عقل
۱۸۸	انسان احمق اهل توجیه کردن است
۱۸۹	غجب؛ بالاترین انزوا
۱۹۰	ادامه‌ی شرح حکمت ۳۸ (جلسه‌ی سوم)
۱۹۱	معنی مصادقت

شرح حکمت ۳۹

۱۹۴

شرح حکمت

۱۹۴

کارهای مهم و اولویت‌دار را از کجا بفهمیم؟

۱۹۵

پیام حکمت؛ ترجیح اولویت‌ها

۱۹۷

شرح حکمت ۴۰

۱۹۸

منظور از قلب چیست؟

۱۹۸

منابع

۲۰۰

www.Ketab.ir

سخن نثارنده

سکرو پاس خداوند را که به وجود حضرت علی ابن ابی طالب بر ملائکه مبایات کرد.
صلوات و درود خدا بر خاتم پیامبران که به ولایت علی به خدا تقرب جست.

سلام و تحیت حق بر امیر مومنان، پیثوای روسپیدان، پناه بی پناهان، امید
نامیدان، دواهی دردندان، شقای بیاران، قوت محرومان، یار ستم دیده گان دشمن
ستم کاران، یاور مستندان، غیاث فریادخوانان، مقتدای عارفان، توشه ی ساکنان، علم
عالمان، چراغ کمرانان، بطن قرآن، اسوه ی عابدان، مسجود فرشتگان، صراط مشفقان،
فروغ بی پایان، مفتاح ابواب جنان، معنی ایمان، حقیقت انسان، یگانه ی دوران، منجی
پیامبران، عشق عاشقان، سید مظلومان، محبوب سید النساء عالمیان، حضرت علی بن
ابی طالب که نام مبارکش رمز آفرینش و وجود نازینش علت بقای هستی و ولایت و محبتش
اماتی است که آسمان با وزین و کوه با توانستند تحمل کنند و خداوند منان این کج کران
را در دل موالیان و محبانش به ودیعت نهاد.

آسمان بار امانت توانست کشد
قرعه ی فال به نام من دیوانه زدند

این حقیر عاصی کثیر المعاصی توشه‌ای برای فردای خویش ذخیره ندارم و راه نجاتی از مملکت نمی‌بینم جز چنگ زدن به دامن جبل الله المتین امیر المؤمنین علیه السلام که رسول خدا صلی الله علیه و آله فرمودند: هر کسی که دوست دارد به شاخه‌ی قرمزی چنگ برسد که خداوند با دست راست خودش در بهشت کاشته است، باید به محبت علی ابن ابی طالب علیه السلام چنگ برسد. دست نیازم را به پیشگاه بی‌نیاز آن خسرو ناز دراز کرده‌ام و از خرمن پرفیض فضائل بی‌پایانش توشه‌ای برگرفته‌ام.

به ناامیدی از این در موهن خالی بود که قرعه‌ی دولت به نام ما افتد
 قصد ما این نبوده و نیست که نام و عنوان مباحث خود را شرح نهج البلاغه بگذاریم که حد و اندازهی ما این نیست، لکن به سگزان‌ی نعمت مجاورت مولا که اگر لطف ایشان نبود، دقیقه‌ای توفیق این مجاورت را نداشتیم، بر آن شدم تا قدمی هر چند ناچیز، در راستای اعتلای منبج حضرتش بردارم و به امید و شوق محطی دیداری که خود ایشان وعده داده و فرموده: «وَمَنْ يَنْتَ يَرْئِي» و چه زیبا گفته شاعر:

قسم به وعده‌ی شیرین من نیست یرئی	که ایستاده بمیرم به احترام علی
خوشا دمی که بمیرم به زیر کام علی	به حال سجده بینتم به احترام علی
به کنبه و به ضجج و به حرمت نجفش	علی امام من است و منم غلام علی

برای این که بتوانیم بانج البلاغه آشنا شویم و انس بگیریم، حسب دستور ائمه‌ی طاهریں
 علیم السلام بنی بر اهمیت تبیین و شناساندن محاسن کلام معصومین علیهم‌السلام و چنان که امام
 رضا علیه‌السلام فرمودند: «إِنَّ النَّاسَ لَوْ عَلِمُوا مَحَاسِنَ كَلَامِنَا لَتَبَعُونَا»؛ اگر مردم زیبایی‌های سخنان
 ما را می‌شناختند، بی‌شک از ما پیروی می‌کردند (معانی الأخبار، ص ۱۸۰). بر این شدیم تا
 کلمات حضرت را همان گونه که مراد ایشان است، تبیین کنیم.

بهمین دغدغه‌ای برای حقیر ایجاد شد که خواننده‌ی نج البلاغه ممکن است گاهی
 با هئلی کلمات حضرت را در نیابد و برداشت ناقض از برخی فرمایش‌های ایشان کند. مثلاً
 امیرالمؤمنین علیه‌السلام در یک جا خلفا را نقد کرده و در جای دیگر به ظاهراً مشروعیت دو نفر از
 آن سه را و در جایی دیگر گویی هر سه را تأیید فرموده‌اند این‌ها چطور با هم جمع می‌شود؟ یا چرا در
 جایی ظاهراً زن را مذمت می‌کنند و در جای دیگری تکریم می‌فرمایند؟

در مواردی شاید تقطیع کلام مولا علیه‌السلام منجر به ابهام شده است؛ اگرچه حیثیت بلاغی و
 ادبی آن پابرجاست. امثال این موارد چه بسا باعث شود حتی بسیاری از اهل فضل و علم
 هم نتوانند با این کتاب بی‌نظیر انس بگیرند یا کلاً محروم شوند. لذا شان نزول و شرایط صدور
 کلمات حضرت را تا جایی که امکان بود، بیان کردیم.

از دلایل مجوزیت نج البلاغه چه بسا یکی این باشد که شان نزول کلمات روشن نیست و
 دیگری به سبب روش مرحوم سید رضی (اعلی الله مقامه الشریف) در جمع‌آوری این کتاب

است. ایشان با توجه به رویکرد بلاغی، کلمات و نامه‌ها را تقطیع کرده است. همچنین عدم وجود ترتیب محتوایی در کارسید در کردآوری نهج البلاغه سبب شد که ما جلسه‌مان را با کلمات قصار آغاز کنیم و البته در ضمن آن به نامه‌ها و خطبه‌های مرتبط با بحث نیز بپردازیم و کلام حضرت را بایان نورانی خودشان تبیین کنیم.

در پایان لازم می‌بینم از همه‌ی عزیزانی که در ایجاد آن محفل ذکر و درس نهج البلاغه تلاش کردند، به ویژه بهسر مکرمدام و فرزندان عزیزم و طلاب محترمی که در جوار مضجع نورانی امیرالمؤمنین علیه السلام مشرف و به تحصیل علوم اهل بیت علیهم‌السلام موفق اند، تشکر کنم. همچنین ثواب این اثر را تقدیم می‌دارم به محضر مولی و مقتدی‌مان حضرت حجت ابن الحسن عجل‌الله تعالی فرجه‌الشریف و همه‌ی علما، خصوصاً فقیه و عالم و مجاهد جاودان حضرت امام خمینی رحمته‌الله علیه و همه‌ی شهیدانی که حضورمان را در آن جا مدیون ایشان می‌دانم.

و هو التوفیق المعین

اول محرم ۱۴۴۳

رضا جلیلی نرگسی

